NEDERLANDSCHE STEMMEN

OVER

GODSDIENST, STAAT-, GESCHIED- EN LETTERKUNDE.

Gelijk er geſchreven is: Ik hebbe geloofd, daarom heb ik geſproken, zoo gelooven wij ook, daarom ſpreken wij ook.

2 COR. IV: 13.

HET LIED DER SCHEPPING EN DER VERLOSSING.

(Openb. IV en V.)

Het Boek der Openbaring van den Apostel Johannes is even als geheel die Goddelijke Schriftverzameling, welke door hetzelve op zoo hoog plechtige en ontzachelijke wijze geſloten wordt, het voorwerp van velerlei miskenning, tegenſpraak, en verſchil van meeningen en uitleggingen ten allen tijde geweest. Reeds in de vroege eeuwen der Kerk, ofſchoon door de gewichtigſte getuigen als een prophetisch ſchrift van den Discipel, *dien Jeſus liefhadde*, geëerbiedigd, werd het misſchien juist om zijne alles te boven gaande verhevenheid en heerlijkheid bij zommigen verdacht van onechtheid, of althands niet van Apostoliſche afkomst geacht. En toch, ofſchoon op de lijst der Bijbelboeken bij Euſebius niet volkomen onder de *algemeen erkende* (ὁμολογούμενα) gerangſchikt, ſteunt het gezag en de echtheid van de *Apocalypſe* op zekerlijk geene zwakker gronden, zoo van uitwendigen als inwendigen aart, dan eenig ander des Ouden of des Nieuwen Verbonds (1). Vooral ſtraalt bij eenigzins aandachtig en zoowel geestelijk als wetenſchappelijk onderzoek de eenzelvigheid van den heiligen ſchrijver van het Vierde der Evangeliën, en het Boek der Openbaringen op de ſchitterendſte wijze in het oog. Het is dezelfde toch, die als jongeling in den ſchoot des Meesters aan de Paasch-maaltijd aanzittende, de vertrouwlijkſte mededeeling vroeg en ontfing; die ook op Patmos in zijnen hoogen ouderdom zich eene deure geopend zag in den hemel, en uit den mond en door den Engel van dienzelfden zijnen Meester en Heere in de heerlijkheid, de toekomende dingen voor kerk en wereld verſtaan mocht en *ſchrijven*. Het is dezelfde die, in zijn *Evangelie*, Jeſus niet alleen bij wege van *vergelijking*, maar bij wege van *benaming*, HET LAM noemt; die Hem ook, in de *Openbaring*, onder dienzelfden naam ziet heerſchende en aangebeden in den hemel, triumfeerende op de aarde, met verſchrikkinge gehuldigd tot onder de aarde (1). Het is dezelfde, die in den aanhef van zijn *Evangelie* het WOORD verkondigt als in den beginne BIJ GOD, en GOD; die Hem ook, in de *Openbaringen* voorſtelt, zoo als hij Hem in de vergezichten Zijner toekomst aanſchouwt, als *den Getrouwen en Waarachtigen, die oordeelt en krijg voert in gerechtigheid, — en Hij had eenen naam geſchreven, dien niemand wist dan Hij zelve — en Zijn naam wordt genaamd:* HET WOORD GODS (2). Het is dezelfde die, in zijn *Evangelie*, Jeſus op de bruiloft te Cana *Zijne heerlijkheid openbarende* verkondigt; die ons toeroept in het Boek der Openbaring: *Zalig zijn zij die geroepen zijn tot het Avondmaal van de bruiloft des Lams* (3). Het is dezelfde, in wiens *Evangelie* Jeſus op den grooten dag van het Loofhuttenfeest ſtaat en uitroept: *Zoo iemand dorst, die kome tot mij en drinke!* die ons ook in de *Openbaring* diezelfde woorden der eeuwige vertroostingen in den naam van Jeſus herhaaldelijk doet vernemen: *En de Geest en de Bruid zeggen, komt. En die dorst heeft kome: en die wil neme het water des levens om niet* (4). Het is dezelfde, wiens *Evangelie* en *Zendbrieven* van die hoogdierbare waarheid wedergalmen: *Hij heeft ons lief gehad, het eerſte lief gehad, tot den*

(1) In eene geleerde Recenſie van Dr. Lücke's arbeid over de Openbaring van Johannes (*Evang. Kirchenzeitung.* 1834 N. 88 en volg.) wordt te recht aangaande de uitwendige bewijzen voor de echtheid aangemerkt, dat *bij een ſtreng onderzoek der oudſte getuigenissen van de kerk, de uitkomst moet zijn, dat de Apocalypſis een dier Boeken is, die (ook) van de zijde der kerkelijke overlevering beſchouwd, het meest bewezen zijn het werk eens Apostels te zijn.* S. 715.

(1) Hoofdſt. V. v. 13 en 14. Joh. I. v. 29, 36.
(2) Openb. XIX. v. 11—13. Joh. I. v. 1.
(3) Joh. II. Openb. XIX. v. 9.
(4) Joh. VII. v. 37. Openb. XXII. v. 7.

einde toe lief gehad; die ons ook in de gezichten der *Openbaring*, en reeds in de groete des aanvangs die zelfde ſtemme doet hooren: *Hem, die ons heeft lief gehad, en ons van onze zonden gewaſſchen heeft in zijn bloed, Hem zij de heerlijkheid en de kracht in alle eeuwigheid.* (1). Het is dezelfde, die ons aan het kruis de profecy van Zacharia vervuld toont: *Zij zullen zien in welken zij geſtoken hebben;* die ons bij den aanvang der *Openbaring* op dezelfde vervulling wijst: *Ziet hij komt met de wolken, en alle ooge zal hem zien, ook degene die hem doorſtoken hebben, en alle geſlachten der aarde zullen over hem rouw bedrijven: ja, Amen* (2).

Doch waar zouden wij eindigen, zoo wij (hetgeen buitendien het beſtek dezer plaats niet toelaat) allen den rijkdom van overeenkomſten en harmonyen, ten bewijze van de eenzelvige afkomst van Johannes Evangelie en Brieven met het Boek der *Openbaring* wilden aanwijzen? Men gevoelt het (zouden wij bijna durven zeggen) reeds bij den klank alleen der woorden, en de eigenaartige zamenvoeging der zinnen, dat in dit Boek der hoogstverhevene Profecy de *Heilige Geest* ſpreekt, door den mond van eenen Apostel, door den mond van Apostel Johannes. Of ontwaren wij niet het gezag der Goddelijke ingeving in dat woord van den aanhef des Boeks: *Zalig is hij die leest, en zijn zij die hooren de woorden dezer prophecy, en die bewaren hetgene in dezelve geſchreven is: want de tijd is nabij* (3)? en in die woorden van het ſlot: *Ik betuige aan een iegelijk die de woorden der prophecy dezes boeks hoort, indien iemand tot deze dingen toedoet, God zal over hem toedoen de plagen die in dit Boek geſchreven zijn. En indien iemand afdoet van de woorden des Boeks dezer prophecy, God zal zijn deel afdoen uit het Boek des levens, en uit de heilige ſtad, en uit hetgene in dit Boek geſchreven is* (4)? Erkennen wij niet het getuigenis van God, en geenszins de aanmatiging van eenen menſchelijken geest, in dien zevenmaal herhaalden uitroep aan de kerken van klein-Aſië: *Die ooren heeft die hoore, wat de Geest tot de gemeenten zegt* (5)? Is het niet een dier *zonen des donders*, dus door den Heere zelven genoemd (6), dien wij hooren in de te boek ſtelling dier *ſtemmen*, dier *bazuinen*, dier *donderſlagen*, waarin aan den afval zijn oordeel, aan de Gemeente van God haar triumf verkondigd wordt? Moest het niet juist deze langst- en laatstlevende van alle de Apostelen zijn, die in zulk een ſchrift, vol van de heerlijkſte zamenvoeging van *Oud* en *Nieuw* (7), alle de ſtralen der aloude Iſraëlitiſche prophecyën te zamenbrengt en vereenigt tot één eenig middel- en brandpunt: de voleinding namelijk dezer bedeeling in de wederkomst van Jeſus Christus, de vestiging van Zijn koninkrijk op de aarde, en de opening Zijner oordeelen over de wereld? Wie, dan een man Gods, gedreven door den Heiligen Geest, kon den afval en val van het antichristelijke Rome met zoo onmiskenbare trekken eeuwen te voren hebben voorzegd en beſchreven (1)? Doch wij herhalen het, ons doel is hier niet in de beſchouwing der eindelooze harmonyen te treden, welke de Apostoliſche echtheid en de Goddelijkheid van dat *Schrift der ſchriften*, onafhanklijk van alle bewijzen van buiten af, onwederſprekelijk voor oogen brengen. Wij wilden hier alleen eene proeve geven van den diepzinnigen en volheerlijken inhoud van het Apocalyptiſche woord, zoodra het beſchouwd wordt bij het licht van dat nooit genoeg aan te prijzen beginſel van verklaring: *de Schrift door de Schrift, en een iegelijk der heilige Schrijvers uit zijne bijzondere gave, roeping, en eigenaartigheid.* Wij kiezen daartoe een dier prachtvolle Inleidingen, waar de prophetiſche dingen zelve in de *Openbaring* telkens door aangekondigd worden, of, wil men, in nedergelegd en als beſloten zijn, gelijk kostelijke juweelen in een kostbaar bewerkte juweelenkist. Het zal toch bij den eenigzins opmerkzamen lezer van (geheel) het Bijbelwoord niet onopgemerkt gebleven zijn, dat het eerſte Hoofddeel van dit Boek een *voorbereidend* gezicht bevat van den inhoud der twee volgende Hoofddeelen: de Brieven aan de zeven Gemeenten van Azië; insgelijks dat de gezichten en hemelſche vertooningen te boek geſteld in Hoofdſt. IV en V. VIII. v. 1—5. X. v. 1—11. XV: enz. voorbereidende ontdekkingen zijn, dienende ter inleiding telkens en opening van de openbaring dier groote toekomſtigheden over kerk en wereld, aan den Apostel-Propheet in den geest getoond, en tot mededeeling aan de Gemeenten vertrouwd.

Wij bepalen ons hier, tot het voorgemelde doel, bij dat tweeledig hemelgezicht, hetwelk gevonden wordt in het vierde en vijfde Hoofddeel des hoogheerlijken Boeks, en hetwelk wij naar deszelfs tweevoudig onderſcheiden ſlotzang door den titel van: *Lied der ſchepping en der verloſſing* niet oneigenaartig meenden te kenmerken.

Trachten wij dan *in de eerſte plaats* iets te verſtaan van dat hemelsch gezicht (Hoofdſt. IV. geheel), waarin de God des hemels zich in zijne heerlijkheid laat aanſchouwen en aanbidden als *de Schepper* van alle dingen; om dan *in de tweede plaats* in de verdere uitbreiding van dat zelfde aan Johannes vertoonde gezicht, de verborgenheden der *Verloſſing* gade te ſlaan in het lied, dat ter eere van *God en het Lam* aangeheven door Engelen en gezaligden in den hemel, verzeld wordt van de zamenſtemming van heel de ſchepping ook *op* en *onder* de aarde (Hoofdſt. V.).

Hoofdst. IV. v. 1, 2. *Na dezen* (2) *zag ik, en ziet een deur was geopend in den hemel: en de eerſte ſtem die ik gehoord had als eener bazuine met mij ſpreken-*

(1) Joh. XIII. v. 1. 1 Joh. IV. v. 10. Openb. I. v. 5.
(2) Joh. XIX. v. 37. Openb. I. v. 7.
(3) Openb. I. v. 3. (4) XXII. v. 18 en 19.
(5) II. v. 7, 11, 17, 29. III. 6, 13, 22.
(6) Marc. III. v. 17. (7) Verg. 1. Joh. II. v. 7 en 8.

(1) Hoofdſt. XIII. XVII. enz.
(2) Ook deze woordekens: *na dezen* (μετὰ ταῦτα) zijn een dier veelvuldige beide het Evangelie en de Openbaring van Johannes bijzonder kenmerkende uitdrukkingen. Zie Joh. III. v. 22. V. v. 1. VI. v. 1. VII. v. 1. XIII. v. 7. XXI. v. 1. Openb. I. v. 19. VII. v. 1 en 9. XV. v. 5. XVIII. v. 1. XIX. v. 1, en vergelijk de aanmerking in het Opſtel over de *Achttien eerſte verzen van Johannes Evangelie*, in ons Eerſte Deel, Nr. 18. bl. 1 col. 2.

de, zeide: komt hier op, en ik zal u toonen hetgene na dezen geſchieden moet. En terſtond werd ik in den geest. Wij bevalen het reeds met een woord ter opmerking aan, hetgeen iedere bijzonderheid in dit volheerlijke Boek nader bevestigen en ophelderen kan: de Apostel Johannes, of liever de Heilige Geest door zijne dienst en mond, vormt zich hier uit de onderſcheidene elementen der prophecyën van het Oude Testament als het ware eene nieuwe prophetiſche taal; een nieuw vergezicht, waarin uit Jeſaia, Ezechiël, Daniël, Zacharia, David, Salomo, enz. opgenomen en tot een nieuw geheel vereenigd worden alle de trekken, bijzonderheden, gezichten, die onder die vroegere bedeeling, van den Mesſias, Goël, en Koning, hun getoond en in hunne ſchriften te boek geſteld werden. Weinig overeenkomſtig de heerlijkheid dezer Goddelijke zamenſmelting der aloude prophecyen, is de benaming van *bloemlezing*, die men wel eens gebruikt heeft om het Boek der Openbaring te kenmerken. Hier is toch waarlijk wel geene menſchelijke zamenvoeging van Prophetiſche plaatſen, veelmin dichterlijke ſchoonheden, maar het is eene verſmelting als van de kostbaarſte delfſtoffen der Israëlitiſche uitverkiezing tot een geheel nieuw, en toch in alle zijne elementen volkomen herkenbaar metaal; het is eene tot den hoogſten top van eenheid en ontwikkeling gebrachte harmony van de onderſcheidene ſtemmen, die van den beginne der eeuwen uitgegaan zijn om de *laatſte dingen* (de toekomst, het koninkrijk en het oordeel van den Godmensch) aan de Gemeenten te verkondigen. Met zulk een ſchrift betaamde het den Geest van God en Jeſus Christus, de Verzameling der heilige oorkonden te ſluiten en te verzegelen! Hetgeen wij in dit voor ons liggend *eerſte vers* lezen, brengt ons allereerst te rug tot den Propheet Ezechiël, (zie van dien gewijden Schrijver Hoofdſt. I. v. 1.): *Het geſchiedde, dat de hemelen werden geopend, en ik gezichten Gods zag.* Op gelijke wijze wijst ons b. v. het: *Ik Johannes* (Hoofdſt. I. v. 9) op het: *Ik Daniël*, van laatstgemelden Propheet (1); ſtraks vinden wij het woord in den geest van Ezechiël nog kenlijker te rug (in v. 2); en verder (in v. 8) dat van Jeſaia (VI. v. 1 en volg.), enz.

De *ſtem* voorts als eener *bazuine*, die Johannes hier op nieuw hoort, is de ſtem van Jeſus Christus zelven, gelijk blijkt uit Hoofdſt. I. v. 10. De *bazuin* is overal in de Schrift des Ouden Testaments en ook in dit prophetiſche Boek des Nieuwen, de aanduiding eener heldere, krachtige, ziel en hart en merg doordringende verkondiging; een ſtemgeluid, gepaard met *kracht uit de hoogte*, eene ſtemme van God den Allerhoogſten door middel, ja van menſchen vaak, die als het bazuin-inſtrument in Zijne hand zijn, maar de adem en de levendige blazing is van Hem.

v. 2, 3. *En ziet, daar was een troon gezet in den Hemel, en daar zat een op den troon* (2). *En die daar op zat, was in het aanzien den ſteen Jaspis en Sardius gelijk, en een regenboog was rondom den troon in het aanzien den ſteen Smaragdus gelijk.* Bij Ezechiël, zoo vele eeuwen vroeger, is het (Hoofdſt. I. v. 26 en volg.) met een alles behalve onbeduidend onderſcheid in bijzonderheden, maar met niet min treffende eenheid tevens in den geest: *Ik zag de gelijkenis eenes troons als de gedaante eenes ſaffierſteens: en op de gelijkenisſe des troons was de gelijkenis als de gedaante eenes menſchen, daar boven op zijnde. En ik zag als de verwe van Hasmal, als de gedaante van vuur rondom daar binnen, van de gedaante zijner lendenen en opwaarts: gelijk de gedaante van den Boog, als die in de wolken is ten dage des plasregens; alzoo was de gedaante van den glans rondom: dit was de gedaante van de gelijkenis der heerlijkheid des* HEEREN.

En waar van daan nu, en met wat bedoeling die *regenboog*, die ook (Hoofdſt. X.) *boven het hoofd van den ſterken Engel* (CHRISTUS) gezien wordt? — Geheel de zamenſtelling des Nieuwen Verbonds getuigt van de onverbrekelijkſte eenheid met het Oude, tot hetwelk ons allerbijzonderst dat Profetiſche ſlotſchrift van Apostel Johannes te rug leidt, als tot den aanvang van eenen ſteeds in zich zelven zich weder vernieuwenden en vervolledigenden kring. Dus b. v. verbindt *de boom des levens* het ſlot dier Openbaring met de eerſte tooneelen der menschheid in het Paradijs bij Moſes. Dus wijst ons hier ter plaatſe de *regenboog rondom den troon* op den zondvloed, op den toorn en het gerichte Gods over de eerſte wereld, op de verzoening, de genade, de belofte, en het verbond met Noach, en met geheel de kerk in dien Aartsvader. Gelijk de regenboog in zijne zevenkleurige ſchakeering het ééne en eenvoudige licht der zon te rug kaatst, zoo openbaart zich de ééne en ondeelbare heerlijkheid en natuur van God in de onderſcheidene ontdekkingen Zijner goedheid, waarheid, gerechtigheid, liefde. In Jeſus Christus, en dien gekruiſigd, en door lijden verheerlijkt, ligt de volle waarheid van het zichtbare zinnebeeld. God zittende op eenen troon, *omringd van den regenboog*, is een in Christus verzoende God en Vader, een Verbonds-God, een God van heil en alle genade, niet door krenking van eene eenige Zijner deugden of vorderingen Zijner heiligheid, maar door zamenſmelting van die allen in de verzoening, te weeg gebracht door het lijden en de gehoorzaamheid des ZOONS.

v. 4. *En rondom den troon waren vier en twintig troonen, en op de troonen zag ik de vier en twintig Ouderlingen zittende, bekleed met witte kleederen: en zij hadden gouden kroonen op hunne hoofden.* De triumfeerende Kerk in den Hemel, die aldaar geheel de Gemeente van alle plaatſen en tijden, maar in het bijzonder die der *laatſte dagen* vertegenwoordigt, wordt in deze gezichten op velerlei wijzen afgebeeld en voorgeſteld. Dan eens, als eene ſchaar van *twaalf maal twaalf duizend*, naar het getal en naar de namen van Israëls ſtammen, *verzegeld met den zegel des levendigen Gods*, en ſtaande voor den troon des Lams in hunne lange witte kleederen, met palmtakken in hunne handen, als

(1) Dan. VIII. v. 15 en 27. IX. v. 2. X. v. 2. XII. v. 5.
(2) Gr. *Καὶ ἐπὶ τὸν θρόνον καθήμενος.*

verlosten en overwinnaars uit eene groote verdrukking, (Hoofdſt. VII); dan eens als een ſchitterend uitgerust heirleger, *volgende het Lam waar het ook gaat* (Hoofdſtuk XIV. en XIX.); dan eens (gelijk Hoofdſt. XX. v. 4. en aan deze plaatſe) als eene vergadering van Koningen en Priesters, bijzitters en medeheerſchers met Jeſus Christus in Zijn koninkrijk en in Zijne oordeelen. Vier en twintig Ouderlingen ziet de Apostel hier in den Geest, zittende op troonen, met gouden kroonen gekroond en bekleed met witte kleederen. Door de *witte kleederen* wordt aangeduid de *rechtvaardigmaking der heiligen*, de volkomene vergeving, afwasſching, reiniging van alle hunne zonden *door het bloed des Lams* (1); door de kroonen, de koninklijke heerlijkheid waartoe de verlosten door dat dierbaar bloed des Zoons Gods geroepen zijn. In het voorbeeldende des Ouden Testaments was daarom Israël een *priesterlijk koninkrijk* van God geheten (2); in de wezenlijkheid der vervulling maken allen die, èn uit Israël èn uit alle de geſlachten der aarde, aan Jeſus Christus toebehooren, een volk van *Koningen en Priesters* uit, Priesters om door dien grooten *Hoogepriester der eeuwige goederen*, CHRISTUS, God in eeuwigheid te dienen, te aanbidden, te verheerlijken; *Koningen*, om met CHRISTUS, den Koning der koningen, te regeeren op die aarde, die Hem en den Zijnen ten erf gegeven werd (3). Ziet hier dan den rijkdom der Goddelijke goedertierenheid en majesteit, de alles te boven gaande volheid der verdienſten van den éénigen Verlosſer en Heere, Jeſus Christus! Uit het ſtof der aarde werd in den beginne de mensch geformeerd naar den beelde en gelijkenisſe Gods. Dat menschdom viel. En van uit verlorene zondaren, van uit in eeuwigheid in zich zelve hulpelooze ellendelingen, formeert zich God in Christus een volk, aan hetwelk niet ſlechts vergeving der zonden, de zaligheid, en het leven, maar ook *een koninkrijk* is toegezegd. *Ik verordineer u het koninkrijk*, zeide de Heiland tot Zijne discipelen, in den nacht des verraads (4), *gelijk mijn Vader mij dat verordineerd heeft.* Dit koninkrijk is het, wat hier aan Johannes in hemelſche gezichten van verre vertoond wordt; dit is het wat in de volheid der tijden hemel en aarde in alle deszelfs waar- en wezenlijkheid zal zien, zichtbaar geopenbaard en werkelijk *gekomen.* Het getal der hemelſche *Ouderlingen* aan deze plaats, leiden zommigen (5) af van dat der vier en twintig Priester-ordeningen, door David ingeſteld (2 Chron. XXIV). Wij moeten op hetzelve nog ſtraks te rug komen. In allen gevalle vergelijke men met dit Johanneïſche gezicht, dat van Exod. XXIV. en Dan. VII.

v. 5. *En van den troon gingen uit blikſemen, en donderſlagen, en ſtemmen; en zeven vurige lampen waren brandende voor den troon, welke zijn de zeven geesten Gods.* Overal bij de Propheten, en niet het minst in de Pſalmen, (mede een voornaam element der Oud-Testamentiſche zoowel als Apocalyptiſche profecyën,) wordt de verſchijning, de komst, de troon des Heeren, voorgeſteld in het midden van blikſemen en donderſlagen, hagelſteenen, vurige kolen (bij Daniël VII. v. 10 een *vurige riviere*), om aan te duiden, dat er geene heerlijkheid en verlosſing is voor de geloovigen, dan gepaard met oordeelen over de goddeloozen, en hunne heerſchappij. Onafſcheidelijk vinden wij deze beide verbonden door geheel de Schrift henen, allerbijzonderst wederom in het Boek der *Openbaring.* Men vergelijke 2 Theſ. I. v. 5—12. — *De zeven vurige lampen brandende voor den troon* zijn een zinnebeeld ontleend van de *zeven gouden luchters op den kandelaar* in het Heilige des Tabernakels, en aanduidende, volgens des Apostels eigene verklaring, de *zeven geesten Gods.* Doch wat wordt nu door dat *zevental* verſtaan, zoowel hier ter plaatſe als ſtraks Hoofdſt. V. v. 6? Keeren wij terug tot de Apostoliſche groete (in den aanvang des Boeks I. v. 4 en 5) in den naam des Drieëenigen Gods; en het zal blijken, dat door de *zeven geesten* te recht verſtaan wordt de Geest van God en van Jeſus Christus Zijnen Zoon, de *Heilige Geest;* het getal van *zeven* overal in de Schrift (van dat God de ſchepping in *zeven* dagen daarſtelde en voltooide) eene aanduiding zijnde van volledigheid, veelvuldigheid in éénheid, volmaaktheid waar niets bij- of af kan. De Goddelijke perſonen openbaren zich in de Schrift, een iegelijk naar het bijzonder onderſcheidende hunner perſoonlijkheid: de Vader, *dien niemand ooit gezien heeft noch zien kan* (1), nimmer anders dan in eene wolke der donkerheid, of wel in de zichtbare heerlijkheid van den *Engel des Verbonds*, den ZOON; de Zoon, in Zijne aangenomene menschheid, of vroeger, in de gelijkenis daarvan (2); de Heilige Geest, door de teekenen van vuur, licht, regen, wind, nederdaling als *eener duive*, tot aanduiding van zuiverheid, heiligheid, koesterende tederheid, Goddelijke verlichting. Men vergelijke hier nog Jes. XI. v. 2. 1 Cor. XII. v. 1—11.

(*Het ſlot in een volgend Nummer.*)

SPANJE.

De oogen van geheel Europa zijn thans op dat ſchiereiland gevestigd, wiens geſchiedenis, als met bloed geſchreven, op dit oogenblik de meest tegenſtrijdige tooneelen oplevert. Twee volkeren ſchijnen aldaar in een kampſtrijd op leven en dood begrepen te zijn, waarvan het eene de voorvaderlijke godsdienst en inzettingen met de wapenen in de vuist tracht te handhaven, terwijl het andere, door een geest van revolutionaire verdelging beſtuurd, de vlam uit de kloosters doet oprijzen, de eerwaardige overblijfſels der oudheid niet spaart; maar toch in het midden van deze uitbarſtingen van woede die eigenheden blijft vertoonen, waaruit blijkt, dat Spanje minder dan elk ander Europeesch rijk een geheel heeft uitgemaakt, maar het onderſcheidende van Cataloniërs

(1) Openb. XIX. v. 8. (2) Exod. XIX. v. 6.
(3) Openb. V. v. 10. Matth. V. v. 5. Pſ. XXXVII. v. 29.
(4) Luc. XXII. v. 29.
(5) Vid. VITRINGA in Apocal. ad. h. l.

(1) Joh I. v. 18. 1 Tim. VI. v. 16.
(2) Richt. XIII. en elders.

en Arragonezen, van Biscayers en Andalusiërs tot op onzen tijd is blijven bestaan.

Het is zeker met een gevoel van weemoed dat wij dezen verschrikkelijken toestand gadeslaan, waarbij twee tegen elkander hevig verbitterde partijen gelijkelijk den val van de wankelende regering bereiden. Na al het bloed dat sints de laatste jaren op de gebergten van Navarra en Biscaye gestort is geworden, schijnt nog de uitslag even onzeker, en door alle deze plaatselijke opstanden en omwentelingen is slechts de verwarring nog vermeerderd. Don Carlos blijft daarom even verwijderd van Barcelona of Saragossa; en de weg naar Biscaye is daardoor voor de liberalen niet geopend geworden.

De worstelstrijd tegen Napoleon, waartoe het Spaansche volk geroepen werd toen nog geheel Europa onder zijne dwinglandij gebukt ging, heeft te dier tijd voor deze heldhaftige natie eene levendige belangstelling opgewekt, waarbij de herinnering van hetgeen wij als Nederlanders vroeger van de Spanjaarden geleden hadden geheel uitgewischt werd. Men stelde zich derhalve veel van de toekomst van dit volk voor; doch het bleek naderhand, dat het niet, gelijk in onzen worstelstrijd met ditzelfde toen zoo magtige rijk, de wedergeboorte van een volk geweest was, maar dat het voornamelijk de vrucht was van dat meer bepaalde Patriotismus, mèt den hoogmoed van den natuurlijken mensch naauw verwant, dat geen ander volk boven zich dulden wil, en zijne altaren en haardsteden met alle die wapens, wier gebruik slechts mogelijk is, handhaaft. De wederstand aan de Fransche overheersching geboden, was dus van denzelfden aard als die, welke op dienzelfden grond voor Hannibals oogen de houtmijt van Saguntum deed oprijzen, of de magt der keurbenden van Scipio op de muren van Numantia zoo lang deden afstuiten. Er was niets in dezen strijd dat aan denzelven eene christelijke kleur gaf. Geene der omtrent dit land gevoedde verwachtingen verwezenlijkte zich. De pogingen om het republikanismus onder den naam van constitutie te doen zegevieren, werden zoo gemakkelijk in den veldtogt der Franschen van 1823 verijdeld, dat de geheele veerkracht der natie verloren scheen. En nu op eens, terwijl de lang gerekte strijd in het Noorden aller oogen op zich gevestigd houdt, breekt tegen die Godsdienst, welke zoo naauw met het lot der geheele natie zamengevlochten scheen, een storm los, des te geweldiger, naarmate zij langer bedwongen werd. En dit geschiedt niet alleen in de zeesteden, waar zulks aan den invloed van de voorbeelden der vreemde volkeren toegeschreven zou kunnen worden; maar zoowel te Valladolid en Saragossa als te Barcelona en Murcia worden de kloosters met meer of min gewelddadigheid ten gevolge van eene overal zich verheffende volksstem vernietigd.

Hetgeen in andere landen niet dan na langdurige voorbereidingen werd tot stand gebragt, hetgeen aan Jozef II nog als eene overijling werd toegerekend, geschiedde hier, waar de invloed dier geestelijke gestichten zooveel grooter scheen, als met eene algemeene overeenstemming in den tijd van weinige dagen. Men moge hier met sommige dagbladen zeggen, dat Spanje altoos een wreed volk geweest is; met anderen doen opmerken, dat men het alleen op de monniken geladen had en de wereldlijke geestelijkheid geëerbiedigd heeft, dit alles lost de zaak niet op. Wij kennen Spanje te weinig om hier met zekerheid of uit ondervinding te spreken; doch zoo wij het voorledene met het tegenwoordige in verband brengen, zoo kan alleen een diep gevoede haat tegen de Godsdienst, zoo als zij daar te lande gevestigd was, deze uitbarsting van volkswoede, die, hoewel veelligt voornamelijk door ééne klasse des volks bedreven, door de anderen stilzwijgende geduld werd, te weeg brengen; en hoewel de monniken misschien meer bepaaldelijk de volkshaat op zich geladen hadden, is ondertusschen het vernielen van altaren, en het verbranden van kloosters, moeijelijk met eerbied voor de Roomsch-Catholijke Godsdienst overeen te brengen.

Ondertusschen is dit nu het land, hetwelk alle de vereischten vereenigt die de Roomsche schrijvers als zoo wenschelijk voorstellen, en waarin zij geheel Europa zouden willen doen deelen. Hier hebben de vlammen der Inquisitie de opkomende Hervorming geheel kunnen versmoren, doch tevens ook hetgeen beminnelijk en ridderlijk in Spanje was, voor altoos zoo het schijnt doen verdwijnen. Geen land scheen zooveel te beloven als Spanje. Zijne geschiedenis in de middeneeuwen is hoogst belangrijk. In den heldenmoedigen kamp met de Mooren, onderscheidt zich de riddergeest bij dat volk, wiens zangen nog den roem van hunnen onvergetelijken Cid verheffen, op de luisterrijkste wijze. Overal heerscht leven en ontwikkeling; doch nadat alle de krachten der regering zich slechts tot één doel, de vernietiging der ketterij, vereenigd hadden; nadat eene helsche Inquisitie de geheele natie als met een net had omgeven, de gewone zamenleving onveilig maakte, vrienden en huisgenooten bezoldigde om hunne dierbaarste betrekkingen te verspieden en aan te klagen, was het geheele volk in eene doffe neêrslagtigheid vervallen, en Spanje scheen uit de rei der volkeren uitgewischt. Het is dan ook niet te verwonderen, dat in veler hart de trek tot het verbodene, die zoo magtig is in den mensch, levendig is geworden; dat een geheime wrevel, lang in den boezem des volks gevoed, nu eindelijk uitbarst, en dat de ongelukkige monniken thans niet alleen voor hunne eigene zonden ter verantwoording geroepen worden, maar den haat moeten dragen, door drie eeuwen eener bloedige priester-heerschappij verwekt. Wij erkennen dat ook vele Catholieken van dezen gruwel der Inquisitie eenen afschrik gehad hebben, even als zoovelen hunner in ons land zich nimmer met de bloedplakaten van Karel V en Philips II hebben kunnen vereenigen; doch op het oogenblik dat de Roomsche kerk in de Protestantsche landen datgene zoekt te heroveren, wat zij dagelijks in de oud-Roomsche verliest; nu Engeland en America de steunsels moeten worden van eenen zetel aan welken Frankrijk en Spanje ontvallen, is het pligt om gedurig de stem te verheffen, op dat de lessen der geschiedenis niet verloren mogen gaan, of naar het ideaal van den partijgeest verwrongen worden.

De Eerw. Blanco White, thans geestelijke van de Engelſche kerk, heeft in zijne brieven over Spanje voor ongeveer dertien jaar onder den naam van Doblado uitgegeven, den toeſtand beſchreven van zoodanige jonge priesteren, bij wie, in het midden des bijgeloofs dat hen omringde, de zucht naar waarheid levendig was geworden, en die dikwijls door de dwinglandij die op hen drukte verbijsterd, zich in de armen van de verkondigers des ongeloofs wierpen. Hetgeen nu bij de geestelijkheid gebeurde, zal ook zijne wederklank onder het overig gedeelte der natie gevonden hebben.

Weinige geſchiedenisſen zijn aandoenlijker dan die van de hervorming in Spanje. Het behoort tot de onbegrijpelijkheid der raadsbeſluiten Gods, dat het zaad der waarheid in een land alwaar het zulke rijke vruchten ſcheen te zullen dragen, verſtikt is geworden door de ſcherpe doornen van bloeddorst en gewetensdwang. Zonderling volk, hetwelk heeft moeten ſtrekken om Joden, Mooren en Americanen dan eens te vuur en te zwaard te vervolgen, dan weder als het ware in zich op te nemen en met de beginſelen des Christendoms bekend te maken, terwijl echter de wezenlijke kennis des Evangelies zoo aan de verwinnaars als aan de verwonnenen voor het meest ſchijnt ontbroken te hebben. Het was in 1481, na de verovering van Grenada, dat het ontzettend Geregtshof werd gevestigd, hetwelk onder den ſluijer des geheims zijne regtsplegingen voltrok, onder het gekerm der gemartelden, en zonder dat de beſchuldigde, noch met zijne beſchuldigers, noch met de zaak waarvan hij beſchuldigd werd, bekend gemaakt was.

De ſchrik dien zulk eene inrigting verwekte, kon echter de verſpreiding van Luthers ſchriften, die te Antwerpen in het Spaansch vertaald werden, niet tegenhouden. De hervorming bezat weldra hare openlijke en geheime aanhangers tot onder de vertrouwden van Karel V. Het woord Gods wierd gelezen, en weldra hadden zich in het midden der vervolging zelve te Sevilla en Valladolid gemeenten gevormd, onder welke dat Woord in zuiverheid verkondigd werd. De geleerde Mac Crie, een der fieraden van de Schotſche kerk, onlangs overleden, heeft zoowel de geſchiedenis der hervorming in Spanje als die in Italië behandeld, en de *Evangeliſche Kirchen-zeitung* gaf in haren vorigen jaargang een uittrekſel van het eerſte dier werken, dat hoogst belangrijk is, en in zijn geheel verdient gelezen te worden. Wij zien daar, van den eenen kant den heldhaftigſten moed zoo in mannen als vrouwen; de bekentenis van den hoekſteen des Christelijken geloofs: de geregtigheid door het geloove in Christus; de ſtandvastigheid onder alle de martelingen, tot onder de afmatting der vervolging, en eindelijk in het aangezigt van den verſchrikkelijkſten dood. Van den anderen kant werd er niets geſpaard van hetgeen de boosheid der menſchen heeft kunnen verzinnen, om eenen geloofsmoed te doen zwichten, die zelfs de beulen nu en dan tot eene tijdelijke erkenning dwong, dat hier eene hoogere kracht werkzaam was. Het jaar 1559 zag de vlam der Autodafés van Valladolid en Sevilla. Het gelukte de Inquiſitie door den ſchrik dien zij verſpreidde, de opkomende zaden der hervorming in hunne geboorte te verſtikken, doch te gelijk het geestelijke leven des Spaanſchen volks. Spanje, vroeger zoo rijk, niet alleen in begaafde dichters en geſchiedſchrijvers, maar ook in godgeleerden, zag nu onder de regeringen van den derden en vierden Philips, die zich geheel door heerschzuchtige ſtaatsdienaars lieten beſtieren, zijne magt afnemen, zijnen vroegeren bloei verkwijnen, terwijl het overblijfſel van den vroegeren christelijken en ridderlijken geest alleen nog in eenige lierzangen en in de mystieke tooneelſtukken van Calderon het alomvorſchend oog der Inquiſitie ontduiken kon. Na den ſuccesſie-oorlog en de vestiging van den ſtam der Bourbons, zag men de nationaliteit nog meer verdwijnen, en de letterkunde weldra tot eenen flaauwen weêrklank der franſche vernederd. De Inquiſitie was in deze eeuw tot eenen ſtaat van onbeduidendheid gedaald; want het geſlacht dergenen, die de waarheid boven den doodſlaap verkozen, was uitgeſtorven. Uit deze magteloosheid verrees Spanje op eens, toen Napoleon het waagde over deszelfs troon te beſchikken. In dien ſtrijd vereenigde zich alles wat de nationale geestdrift kon opwekken, en de gloed die bij velen lang geſmeuld had, brak in eene felle vlam uit. Hier was het de regtmatige zucht tot verdediging van den vaderlandſchen grond, dáár de liberale theorie, die de conſtitutie der Cortes geboren deed worden. Geen dezer beginſels ging verloren, en de gedurig afwisſelende ſtelſels onder de regering van Ferdinand gaven aanleiding tot voortgaande verbittering en geweldige wederwraak. Dezelfde partijen van aanhankelijkheid aan den alouden koningstroon, of aan de omwenteling, die reeds in den ſtrijd der onafhankelijkheid beſtonden, vinden wij thans nog in het kamp van Don Carlos en op de marktplaatſen van Barcelona en Saragosſa weder, terwijl de Christinos onzer dagen even als de Joſefinos van het vroegere tijdperk de partij aanduiden van diegenen, die vruchteloos trachten vormen of perſonen op te dringen aan eene natie, die meer nog dan alle de anderen achter de Pyreneën hare zelfſtandigheid, zelfs in de dagen harer diepſte vernedering, bewaarde.

Zoo ligt nu Spanje voor ons oog, tusſchen zijne onverzoenlijke partijſchappen verdeeld, in het midden zijner bloedtooneelen; en wien kan het ontgaan dat dit land veelligt beſtemd is om in de gisting, welke door geheel Europa heerscht, nogmaals eene gewigtige plaats te bekleeden? Toen Europa onder de dwingelandij van den Keizer der Franſchen zuchtte, was Spanje het eerſte volk dat het zwaard tegen hem ophief, en werd daar de tegenſtand het eerst zigtbaar, die weldra over geheel Europa zich uitſtrekte, en den zoo hoog verhevenen troon deed inſtorten. Thans is Spanje weder het eerſte land alwaar zich de omwentelings-geest in al deszelfs naaktheid en afſchuwelijkheid vertoont, zelfs niet eens met dat vernis van heldenmoed overdekt, hetgeen de Julij-omwenteling in Frankrijk nog door zoovelen heeft doen bewonderen. Eene enkele vonk is genoegzaam om aan deze zijde der Pyreneën onder de carlistiſche en liberale bevolkingen den geest des opſtands aan te blazen, die bij velen meer onderdrukt dan uitgedoofd is.

Er is eene regtvaardigheid ook over de volken ; en tegen dat bloed, dat Spanje thands zoo rijkelijk ziet ſtroomen , roept eene ſtemme des bloeds uit de geſchiedenis. Hier roept het bloed der Joden, ſints zoovele eeuwen gastvrij in Spanje opgenomen, en daarna op eens uitgeworpen , vervolgd, en naar de Autodafés geſleept, toen de trotſche Torquemada aan Ferdinand en Iſabella, die met de Joden in onderhandeling ſtonden, het Crucifix vertoonde, en vroeg of zij voor de tweede maal den Heere verkoopen wilden. Ginds roept het bloed der Nederlanders, gevloeid onder de handen van Alva, terwijl *alle* door den laatdunkenden Philips des doods ſchuldig geoordeeld werden. Eindelijk roept het bloed der Americanen, alwaar geheele volkeren uitgeroeid werden, om de gouddorst der Spaanſche gelukzoekers te bevredigen.

Wij weten echter, dat ook in het midden der oordeelen God zijne barmhartigheid verheerlijkt, en dat deze zelfde gebeurtenisſen, die het harte met ſchrik vervullen, veellicht ook in Spanje voor velen den weg kunnen zijn om tot de kennis dier waarheid te geraken, waarvan dit land geheel uitgeſloten ſcheen, en die zoo vele jaren aldaar met vuur en zwaard vervolgd werd. Terwijl nu dit vuur en dat zwaard tot diezelfde kloosters terugkeert, van waar zoo veel onmenſchelijkheid en bijgeloof is uitgegaan, zal thans veelligt blijken, dat in die zelfde kloosters te gelijk een zaad geſtrooid was, dat tot eenen beteren wasdom moest rijpen. Of was het niet in een klooster, dat de Augustijner monnik Luther aan zijne zaligheid door eigen werk leerde wanhopen, en dat zelfs Karel de V^{de}, de vervolger der hervorming, het licht van de groote waarheid der gerechtigheid door het geloove zag ſchemeren? Dat dit meer dan eene bloote veronderſtelling is, volgt uit het berigt, voor weinigen tijd door een zendeling der Broedergemeente, die het Zuiden van Frankrijk bereisde, gegeven, dat hij namelijk aldaar een uitvoerig geſprek hield met een Spaansch geestelijke, die voor de eerſte maal aan het avondmaal der Proteſtanten deel nam, en van eene buitengewone opwekking, vooral onder de geestelijken, verhaalde. Hij, en nog verſcheidene met hem, hadden moeten vluchten, omdat zij te openlijk voor hunne gevoelens waren uitgekomen; doch, zeide hij, dit is niets! de Heere heeft er nog meerdere en waardiger en bekwamer dan wij zijn achtergelaten, die nacht en dag ijverig bezig zijn het Evangelie van Gods genade te verkondigen.

Heere, uw Koningrijk kome! Wij weten dat hetzelve komen zal in vervolging en benaauwdheid der tijden, in ſtrijd en worſteling. Neen, Hij die zich een volk vergadert uit alle tongen en natiën, heeft zich ook nog onder dit volk eenen lof toebereid, en veelligt als de uiterlijke muren en ſchanſen vallen van die godsdienst, die aldaar het waarachtige Christendom heeft tegengeſtaan, zullen wij eene gemeente zien verſchijnen, in de ſtilte bereid, en gegrond op het woord van God. Moge dezelve ook onaanzienlijk, veracht door de wereld zijn, zij kan misſchien het zout worden van een rijk, zoo lang in bijgeloof en in het ongeloof, dat daarmede onafſcheidelijk gepaard gaat, verzonken. Sints den vrede van Munſter, die zijne onafhankelijkheid bevestigde, heeft de Nederlander geen wrok meer tegen Spanje, integendeel, wij hebben ſedert dien tijd meestal in dezelfde ſlagorde geſtaan, het zij tegen de aanmatigingen van Lodewijk den XIV^{de}, het zij tegen de dwinglandij van Napoleon. Onze wenſchen zijn voor dit volk, door hetwelk wij eenen tijd verdrukt zijn geworden, doch hetwelk niet zoo als Frankrijk in ieder tijdperk onzer geſchiedenis de zaden des verderfs en der verleiding door zijne ligtzinnigheid onder ons verſpreid heeft, ten einde ons van de beginſelen, waarmede ons nationaal geluk in verband ſtaat, af te trekken. Het voorbeeld van Spanje leere ons, dat geene ſchijnbare rust, al heeft dezelve eeuwen geduurd, de uitbarſtingen der volksdriften kan verhoeden, zoodra de brandſtof, die zich telkens opeenhoopt, ſlechts gelegenheid tot ontploffing vindt. Een volk daarentegen vergaat niet, zoo lang de kamp tusſchen waarheid en logen onder hetzelve levendig gehouden wordt. Slechts die ſlaap is gevaarlijk, welke zoo velen onder den ſchoon klinkenden naam van *rust* aanbevelen. De tijden zijn gewigtig. Waar wij den blik keeren, treden ons de belangrijkſte lesſen voor de oogen. De Heere geve ons te waken, opdat dit alles voor ons niet vergeefsch zij.

SCHRIFTVERKLARING.

D. JOH. ALBERTI BENGELII *Gnomon Novi Testamenti, in quo ex nativâ verborum vi simplicitas, profunditas, concinnitas, salubritas sensuum coelestium indicatur.* Editio tertia, per filium superstitem M. ERNESTUM BENGELIUM quondam curata, denuo recusa, adjuvante D. JOH. CHRIST. FRED. STEUDEL, Tom. I. Tubingae, sumtibus LUDOV. FRID. FUES. 1835. (Te Amſterdam verkrijgbaar bij J. MÜLLER en Comp.) Prijs *ƒ* 7,20.

De voortreflijke Godgeleerde BENGEL, die in de eerſte helft der vorige eeuw in Wurtemberg bloeide, ſchijnt bij velen hier te lande alleen als de Autheur van eenige Apocalyptiſche berekeningen bekend te zijn, het zij uit de ſchriften van *Jung Stilling* misſchien, of door het bloote gerucht van zijne werkzaamheid in dit vak. Ofſchoon ook deze bemoeijingen van den zaligen man niet dan tot lof zijner nagedachtenis kunnen ſtrekken, zoo verdient hij evenwel in ons Nederland eene vrij wat meerdere en dieper gaande algemeene bekendheid, dan, zoo veel wij kunnen nagaan, tot nog toe het geval ſchijnt te zijn.

JOHANNES ALBERT BENGEL was een dier zeldzame mannen, die, gelijk het de geleerde Uitgever van zijn hier aangekondigd hoofdwerk te recht uitdrukt, *geheel zijn christelijk leven in zijne verklaring van de Heilige Schrift met de meeste beſtemdheid van kleur, en de meeste ſcherpheid van oordeel heeft ingebracht.* Als Evangelisch voorganger was hij eene *eere Christi*, een licht in zijn vaderland en bij de nakomelingſchap; als Schriftuitlegger en *Criticus*, een Geleerde van meer dan gewonen ſtempel, van den Geest zelven der waar-

heid met bijzondere gaven en zalving toegerust. Wij hopen hem in deze onderfcheidene opzichten nog wel eenmaal nader in dit Tijdfchrift bij onzen Nederlandfchen lezer bekend te maken. Deze regelen hebben alleenlijk ten doel de vernieuwde uitgave van een boek aan te kondigen, waarvan de grootfte lof mag geacht worden, dat het aan zijnen veel beteekenenden en toch eenvoudigen titel volkomen beantwoordt. BENGELS manier van fchriftverklaren heeft inderdaad iets zoo oorfpronkelijks, innigs, levendigs, geest- en hart-doordringends, dat men die niet beter kan uitdrukken, dan door de woorden, die hij zelve ter aanduiding van zijn doel gebezigd heeft. Zijn *Gnomon* (*Wegwijzer*) *des Nieuwen Testaments* bevat in nadruk eene doorgaande aanwijzing van den *eenvoudigen*, *diepen*, *kernvollen*, *gezonden zin der Goddelijke uitfpraken*, waartoe den Godzaligen Schrijver niet minder zijn hoogst beknopte, puntige, onderhoudende voordracht, als de rijke voorraad zijner bijbelfche en theologifche wetenfchap te ftade kwam.

De hooggeleerde Dr. STEUDEL van Tubingen heeft zoo wel der Kerk van Christus als der Godgeleerde wetenfchap een groote dienst bewezen met het bezorgen van deze nieuwe uitgave van een werk, dat zedert de jongfte herleving van eene waarlijk *Christelijke* Godgeleerdheid in Duitschland, door velen begeerd, te zeldzaam verkrijgbaar was, en in den boekhandel voorlang uitverkocht. *Het is met de zaak* (der Theologie in Duitschland) *thans zóó gelegen*, merkt de geleerde Uitgever in zijn voorbericht aan, *dat de fchriften van die Uitleggers, welke het vroeger ter harte namen alle de fchatten des Goddelijken Woords getrouwelijk voor den dag te brengen*, *maar welke een leeftijd*, *van zulk een dieper onderzoek afkeerig*, *een tijd lang had ter zijde gefteld*, *thans weder met grooten ijver gezocht worden. Dit was het wat onlangs tot de nieuwe uitgave van Calvyns Commentarien aanleiding gaf.* Dit zelfde bewoog dan ook den Tubingfchen Godgeleerde tot de onderneming, die wij door de verfchijning van dit *Eerfte Deel* ter helfte voltooid zien. Het behelst namelijk de Aanteekeningen op de *vier Evangeliën* en de *Handelingen der Apostelen.* Het *Tweede Deel* zal de overige Boeken bevatten. De uitgave (in groot 8°. formaat) geeft, met eene duidelijke en aangenaam lezende letter, (op eene kleine ftraks te melden uitzondering na,) *geheel* den inhoud van den *derden druk* des werks (in 4°), die ten jare 1773 door den waardigen zoon van den voortreflijken man bezorgd werd, en verrijkt met eigene toelichtingen hier en daar, vooral met plaatfen, uit andere gewichtige fchriften zijns vaders overgenomen. Deze toevoegfels zijn ook door Dr. STEUDEL opgenomen, bepaaldelijk mede het ingelaschte uit Bengels *Hoogduitfche Overzetting van het N. T. met kleine praktikale aanmerkingen*; insgelijks de *Inleiding*, mitsgaders *het Korte Levensbericht* door Bengel den zoon (*Vita b. Auctoris*), in de gemelde 4° uitgave voorhanden. Het weggelatene in de jongfte uitgave betreft alleen zommige tegenwerpingen, die hedendaagsch geene zoo bepaalde beantwoording vereisfchen, als bij den leeftijd van de beide BENGELS het geval was.

Moge de verfchijning van dit hoogst belangrijke werk ook in ons Nederland tot nut en zegen zijn! Het wordt voor onze Nederlandfche Godgeleerdheid hoogelijk tijd, eens van harte weder te keeren tot die te lang verwaarloosde beginfels zoo wel als hulpmiddelen, die geenszins met eene *wezenlijke* vordering in het wetenfchappelijke onbeftaanbaar zijn, maar dezelve veeleer zullen helpen te weeg brengen, al ware het flechts door de ontdekking en befchaming van dat veelvuldige bedrog of zelfbedrog, dat ons *vordering* doet noemen, hetgeen niet anders is dan *afwijking*; *verlichting*, hetgeen ons van het eenig waarachtige Licht vervreemdt.

HET ZOEKEN NAAR JEZUS.

Jezus, Heilzon, die uw ftralen
In der zonden doodsnacht fchiet!
In Herodes koningszalen
Zocht ik U, maar 'k vond U niet:
'k Vond er aardfche pracht en luister,
Oogenweelde en wereldlust,
Maar mijn hart bleef leêg en duister,
En mijn boezem ongerust.

In de School der Schriftgeleerden
Ging ik, zocht ik mijnen Heer;
Maar bij wijzen noch verkeerden
Vindt de Wijsheid Gods geene eer.
Ach, zij fpraken als de blinden
Van hetgeen een ander ziet;
Maar mijn Heer en Heiland vinden
Kon ik in hun midden niet.

Outervlam en luchter fchenen
Me uit het Heiligdom in 't oog;
Maar ik hijgde flechts naar Éénen;
Naar den *Opgang van Omhoog* (1).
Dierenoffer, tempelkandlaar,
Priesterglans noch outerpracht,
Straalden hier den moeden wandlaar
't Heillicht in zijns boezems nacht.

Eenzaam, zoekend, ging ik verder
Naar 't geringe Bethlehem,
Als een fchaapken zonder herder,
Wachtend op des Herders ftem.
Toen, toen fcheen mij uit den hoogen
Hel en helder, fchoon van verr',
't Lieflijk vredelicht in de oogen
Van mijns Heilands morgenfter.

Zoekt flechts, o, zoo zult gij vinden,
Harten die naar Jezus ftreeft!
Laat geen aarde een boezem binden
Dien God zelf ontfloten heeft.
Volgt zijn roeping zonder beiden,
Kindren van Jeruzalem!
Licht van Boven zal u leiden
Naar de ftal van Bethlehem!

Naar het H. D. van C. J. P. Spitta.

(1) Luc. I: 78.

TE AMSTERDAM, BIJ G. VAN PEURSEM, IN DE NIEUWE SPIEGELSTRAAT BIJ DE KERKSTRAAT.